

НЕКРОЛОГ / OBITUARY

UDC 32:929 Krkljuš Lj.

НЕКРОЛОГ

Примљен: 25. 1. 2025.

Прихваћен: 30. 1. 2025.

In memoriam
Проф. др ЛЉБОМИРКА КРКЉУШ
(Шајкаш, 8. XI 1940 – Нови Сад, 27. XII 2024)

Концем децембра прошле године, тихо и неочекивано, напустила нас је цењена колегиница, професор и пријатељ – др Љубомирка Буба Кркљуш. Дипломирала је 1964. на Правном факултету Универзитета у Београду где је 1972. одбранила магистарску тезу, а 1978. и докторску дисертацију (*О њолићичким љриликама у Војводини од 1918. до 1929. љодине*). На Правном факултету Универзитета у Новом Саду прошла је сва звања, од асистента 1965. до редовног професора. Пензионисана је 2008. године. Предавала је *Исџорију држава и љрава народа Јуџославије (Исџорију држава и љрава народа Србије и Црне Горе и Правну исџорију срџскої народа)*, и опциони предмет *Исџорија љолићичких и љравних инсџиџуција Војводине*. Три године је предавала *Правну исџорију* и на Правном факултету у Источном Сарајеву.

У неколико мандата била је продекан Правног факултета, декан (1998–2000), председник Савета и проректор Универзитета у Новом Саду (1996–1998). Била је потпредседник Матице српске (1999–2003) и секретар Одељења за

друштвене науке Матице српске (2008–2020), члан Савета *Зборника Матице српске за друштвене науке*, уредник *Свежака Матице српске: Серија друштвених наука*). Члан Националног савета за научни и технолошки развој Републике Србије била је од 2012. до 2016. године. Била је члан је Одбора за изворе српског права Српске академије наука и уметности и члан Управног одбора Државног архива Србије.

Говорила је немачки, а служила се енглеским и француским језиком.

Добитник је *Новембарске повеље Новог Сада* (1998) за изузетан допринос у научном стваралаштву, када је Повеља и установљена, и *Повеље Адвокатске коморе Војводине* за изузетан допринос у неговању традиције и одржавању и подизању стручног и научног угледа часописа за правну теорију и праксу Гласника Адвокатске коморе у Новом Саду 1998. године.

Учествовала је на следећим научним скуповима: *Стиварање југословенске државе 1918. године*, поводом обележавања годишњице стварања Југославије 1918–1988. (САНУ, 5–7. децембра 1988); *Скупи у поводу 75. годишњице присаједињења Војводине Србији* (САНУ – Огранак у Новом Саду, 15. децембра 1989); *Србија на крају Првој светској рат* (Историјски институт, Београд 21. и 22. децембра 1989); *Уставни развој Србије у XIX и почетком XX века* (САНУ, Београд 26. децембра 1988); *Ђорђе Тасић и права човека* (Правни факултет у Новом Саду, 10. децембра 1992); *Српски покрет у револуцији 1848–1849.* (САНУ, Београд и Сремски Карловци 15–19. септембра 1998); *Своједесет година од доношења Српског грађанског законика (1844–1994)* (САНУ, Београд, 23. и 24. маја 1994); *Актуелност мисли Свејозара Милетића о ослобођењу и уједињењу српског народа* (САНУ, Београд – Нови Сад, 25. и 26. септембра 1995); *Душанов законик – 650 година од његовог доношења и* (Бања Лука, 22. и 23. децембра 1999); *Велика Србија: Истине, заблуде, злоупотребе* (САНУ, Београд, 24–26. октобра 2002); *Србија 1804–2004, друштво, економија, држава, право, политика, култура, религија* (Ниш, 20–23. октобра 2004); *Законик цара Стефана Душана – 650 година од пролазења* (САНУ, 21. децембра 2005); *Три века Карловачке митрополије 1713–2013.* (Сремски Карловци, 1. новембра 2013); *Срби у Угарској 1848–1918: од Мајске до Велике народне скупштине* (Матица српска, 2. новембра 2018); *Крај рата, Срби и стварање Југославије* (САНУ, 29–30. новембра 2018); *Српски културни просјор: историјско, проблеми, вредности* (Матица српска, 17. и 18. маја 2019); *Државно-црквено право кроз векове* (Будва, 10–13. октобра 2019).

У научном раду бавила се претежно историјом Срба у Јужној Угарској и њиховог положаја – питањем аутономије и државноправног статуса Војводине, а нарочито историјом Српског народног покрета 1848–1849. године, делатношћу појединих истакнутих личности политичког, културног и јавног живота Срба у Јужној Угарској, изградњом и развојем српске правне терминологије, присаједињењем области данашње Војводине Краљевини Србији и стварањем заједничке државе 1918. године, политичким и државноправним аспектима тог процеса, али и другим темама српске политичке и правне историје XVIII и XIX века, као што је правни систем Војне границе.

Посебну научну пажњу професорка Кркљуш посветила је правном положају српског народа, и са правноисторијског и са политичког становишта, оцењујући да је он утврђивао оквире и стварао или ограничавао могућност

развоја и напретка српског народа у сваком погледу – привредном, друштвеном, образовном и културном, а у крајњем исходу очувања националног и верског идентитета.

Кључну улогу и пресудни значај у борби Срба у Јужној Угарској за националну равноправност, територијалну аутономију и друштвену једнакост имала је Револуција 1848. године – Српски народни покрет, када је та борба добила и свој јасан и прецизно оцртан политички вид, формулисан у политичком програму. Професорка Кркљуш је у својим радовима обрадила неколико веома значајних, а у историографији неоправдано запостављених тема овог периода српске историје. То је у првом реду организација власти која је изграђена током трајања Српског народног покрета, при чему је коришћена обимна грађа, највећим делом необјављена и у историографији до тада необрађена. То се односи и на уставне нацрте за Српску Војводовину, који су тада начињени. Политички принципи и доктрине на којима су засновани уставни нацрти Срба у Јужној Угарској 1848. и 1849. године били су потпуно усклађени са либералним и демократским начелима времена, која ће тек после неколико деценија бити уграђена у Устав Краљевине Србије.

У вези са државноправним статусом Срба у Јужној Угарској су радови о постојању аутономије Војводине у време хабзбуршке владавине, тј. питање да ли је и у каквом облику остварен политички програм утврђен на Мајској скупштини 1848. године. Пажљивом анализом аустријских уставних и законских аката и правноисторијских извора Љ. Кркљуш је доказала да није постојала аутономија Војводине и да Војводство Србија и Тамишки Банат, основано 1849. није имало територијалну аутономију ни статус круновине. То је питање добило значајно место у скорашњим покушајима ревизије историјских чињеница, где се о Војводству говори као круновини.

Значајан предмет истраживања била је богата и разноврсна делатност неких појединаца, активних учесника у културном и политичком животу тридесетих и четрдесетих година XIX века и Српског народног покрета 1848, а која у науци није била ни проучена ни представљена: то је био Константин Богдановић, а потом његов савременик Павле Арс. Поповић.

У својим радовима Љ. Кркљуш је учила, илустровала обимним изворним материјалом и нагласила основну линију којом су се у својој свестраној делатности руководили и појединци и политичке и друге установе изграђене у то време – очување српске националне свести и тежњу ка сарадњи и јединству делова српског народа, издељеног и расутог у разним државним оквирима. Личности о чијој је делатности писала, оставиле су трага и у политичком и културном животу српског народа у Јужној Угарској, али су значајан допринос дале и изградњи младе српске државе, као што су то учинили и други њихови савременици, који су у историографији добили заслужено место. Прве јасно артикулисане погледе на слободу штампе изрекао је Павле Арс. Поповић, приликом именовања за уредника *Српских новина* и у написима у другим београдским новинама.

У својим радовима о 1918. години и процесу присаједињења Србији, Љ. Кркљуш је нарочиту пажњу посветила Великој народној скупштини 25. новембра 1918. године, њеном избору и саставу, доказавши да се радило о својеврсном плебисциту, о демократски изабраној скупштини, што је у по-

следње време често предмет покушаја оспоравања. Показала је да су неосноване и тврдње да је у процесу присаједињења пресудну улогу имала српска влада, спроводећи замисао о оснивању Велике Србије и да је одлука о присаједињу Србији била демократски и слободно изражена воља српског народа у Јужној Угарској, који је том одлуком испунио најважнију тачку свог политичког програма. Прва је обрадила грађу о Народној управи за Банат, Бачку и Барању, провизорној влади коју је именовала Велика народна скупштина и која је деловала до марта 1919. године.

У радовима о коначном чину у оквиру процеса стварања заједничке државе, Прводецембарском акту 1918. године, посветила је посебну пажњу, нарочито његовој правној природи, односно државноправном статусу његових учесника, оспоривши у историографији владајући став да се радило о уједињењу двају државних ентитета – Краљевине Србије и Државе Словенаца, Хрвата и Срба и утврдивши да тзв. Држава Словенаца, Хрвата и Срба није поседовала основне елементе државности.

Мада се у првом реду баве процесом настанка српских правних термина, радови о настанку српске правне терминологије немају уски правноисторијски карактер, јер потреба за српским правним терминима сведочи о развоју српског друштва, привредног живота и српског језика. Први српски правни термини формулисани су у епистоларима двојице истакнутих српских књижевника. Полемике о првим преводима мађарских закона и скованих термина, и са правничког, али и језичког становишта, вођене су у време борбе за српски језик и правопис. Преводи су начињени и пре самог оснивања Друштва српске словесности и почетка његовог рада на терминологији, а и пре Хацићевог посла на изради Српског грађанског законика, што несумњиво указује да се ради о првим покушајима грађења правних термина, а рад Ј. Кркљуш представља њихову прву научну обраду.

Као колега, чести сарадник и саговорник професорке Кркљуш, о њој као научном раднику, врсном интелектуалцу пространих знања и широких интересовања могу рећи све најплепше и најбоље. У струци којој се посветила њеним одласком настаће празнина која неће моћи бити ни брзо ни лако попуњена. Мени, не само као колеги већ и њеном блиском пријатељу, она ће недостајати зато што смо имали исте или сличне ставове о нашој историографији, многим актуелним питањима нашег друштва, наше политике и културе.

Овај кратки осврт на научни портрет професорке Кркљуш завршићу с уверењем да је она разноврсним и бројним радовима, заснованим на прворазредној изворној подлози, обогатила српску историографију и својим научним резултатима уврстила се у ред наших најуспешнијих и најзаслужнијих историчара.

*Академик Василије Ђ. Кресић
Српска академија наука и уметности
Београд, Србија
nnpv@sbb.rs*